

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Дипломна робота магістра

з теми: **«Креативність як чинник професійної успішності
вихователя закладу дошкільної освіти»**

Виконала: студентка II курсу
магістратури
групи DO1-M18z
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Калашник Христина Андріївна

Керівник **Столяренко О.Б.**,
кандидат психологічних наук, доцент

Рецензент: **Каньоса Н.Г.**,
кандидат психологічних наук, доцент

2019 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. ПЕДАГОГІЧНА КРЕАТИВНІСТЬ ЯК ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	10
1.1. Теоретичний аналіз існуючих підходів до проблеми креативного потенціалу особистості	10
1.2. Психологічні аспекти розвитку креативної діяльності особистості в онтогенезі	24
1.3. Формування та розвиток креативної особистості в умовах сучасного закладу дошкільної освіти	37
Висновки до розділу 1.....	48
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КРЕАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	51
2.1. Мета, завдання, методика та організація констатувального етапу дослідження	51
2.2. Рівень сформованості креативного потенціалу вихователя закладу дошкільної освіти	60
2.3. Аналіз взаємозв'язку між рівнем креативного потенціалу педагога та розвитком креативних здібностей його вихованців	66
2.4. Обґрунтування програми оптимізації креативного потенціалу вихователя закладу дошкільної освіти	71
2.5. Зміст і структура програми оптимізації креативного потенціалу вихователя закладу дошкільної освіти	87
Висновки до розділу 2.....	88
ВИСНОВКИ	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	92
ДОДАТКИ	100

ВСТУП

Актуальність дослідження. В останні роки проблема розвитку креативного потенціалу особистості набула яскраво виявленої соціальної значимості. Креативністю сьогодні цікавляться не лише психологи, це стало проблемою національної та міжнародної політики. Зростання суспільної значимості питання супроводжується зростанням наукового інтересу до проблем креативності, насамперед до її прикладних аспектів. Людина, яка здатна генерувати ідеї та використовувати знання і уміння в нових ситуаціях комфортно почувається навіть у нестабільних соціальних умовах сучасного життя. Отже, є реальна потреба суспільства в інтенсивному розвитку креативного потенціалу кожної людини. Непродумане ставлення до цієї сфери особистості може стати причиною кризи нових ідей у науці і виробництві, техніці, тобто кризою самого суспільства.

Загальновідомо, що найважливіша роль у розвитку особистості належить освітнім закладам, де навчання і виховання має бути підпорядковане ідеї розвитку творчих здібностей молодого покоління. Дитячий садок і школа повинна навчити кожного вихованця самостійно діяти в нестандартних умовах, мислити, вирішувати найрізноманітніші проблеми, не пасувати перед труднощами. Усі перераховані фактори є ознакою креативної особистості. Сучасний освітній заклад може вирішити поставлену задачу лише за умови налаштування педагогічного колективу на генерування і позитивне прийняття новітніх креативних ідей.

Оновлення національної системи освіти, досягнення рівня якісно нового її стану неможливе без актуалізації творчого потенціалу особистості вихователя закладу дошкільної освіти. Креативний вихователь – це творча особистість з високим рівнем розвитку мотивів, характерологічних особливостей і креативних умінь, що сприяють успішній творчій педагогічній діяльності. Такий педагог, внаслідок спеціальної професійної підготовки та постійного самовдосконалення, набуває знань, умінь і навичок педагогічної праці, оволодіває уміннями формування творчої особистості дитини у навчально-виховному процесі. Здатність такого

вихователя до педагогічної творчості характеризується не лише високим рівнем педагогічної креативності, і відповідно до сучасних вимог рівнем володіння науковими знаннями, а й набутими психолого-педагогічними знаннями, уміннями та навичками, які забезпечують ефективність розвитку творчих можливостей їх вихованців у навчально-виховному процесі. Отже, якісне оновлення системи освіти на сучасному етапі розвитку нашої країни передбачає актуалізацію творчого потенціалу особистості, створення нових умов для заохочення і розвитку в освітян відповідних складників креативності як цілісного психологічного утворення.

Істотною перешкодою для вивчення і стимулювання креативності вихователів закладів дошкільної освіти. У наш час є відсутність ефективних, концептуально обґрунтованих комплексних програм розвитку цієї якості, які би ґрунтувались як на уявленнях про цілісну організацію особистості загалом, так і на розумінні важливості креативності як джерела успішності педагогічної діяльності. Усе більше дослідників вважають, що творчість є специфічною здатністю кожної людини, яка може і повинна розвиватися і констатують, що офіційна педагогіка приділяє проблемам навчання творчості незначну увагу. Такої думки дотримуються вітчизняні вчені, спеціалісти в галузі роботи з обдарованими дітьми (Л.Гурова, О.Матюшкін, В.Моляко, П.Просецький, В.Рибалко, В.Семиченко), які досліджували і розробляли шляхи розвитку творчих можливостей сучасної молоді. У наукових працях цих авторів звертається увага на методи активізації інформаційного пошуку, засоби активізації творчої діяльності, методики розв'язання творчих задач, конструювання взаємовідносин у дослідницькому колективі, розвиток творчих можливостей молоді в процесі гурткової роботи.

Останнім часом увага дослідників усе більше зміщується із процесуальної сторони педагогічної діяльності на особистісну, зокрема на аналіз такої базової складової особистості педагога, як креативність (В.Дружинін, Т.Кудрявцев, О.Матюшкін, В.Моляко, В.Рибалка, М.Смольсон, В.Федоров). Під час вивчення проблеми педагогічної творчості вчені приділяють

увагу: розгляду індивідуального стилю діяльності особистості як найважливішої ознаки її творчого характеру (В.Мерлін, Н.Петров, Я.Пономарьов, Г. Філонов); з'ясуванню механізму взаємозв'язку творчого мислення і педагогічної майстерності (Ю.Азаров, В.Загвязинський, Н.Тарасович); дослідженню співвідношення поняття педагогічної творчості з супровідними ознаками, властивостями, якостями особистості (В.Лісовська, В.Крутецький, М.Поташник, Л.Степанко); дослідженню суб'єктивних аспектів педагогічної творчості, видів і механізму педагогічної імпровізації (І.Зязюн, В.Кан-Калик, М.Нікандров); розвитку науково, педагогічного стилю мислення як першооснови становлення творчої особистості вчителя (Ю.Чабанський, В.Сластьонін, Г.Щукіна); вивченню педагогічних умов, шляхів і засобів формування творчої позиції особистості (В.Андрєєв, О.Бодальов, Н.Киричук, М.Демінчук, В.Рибалко).

Незважаючи на певні досягнення у цій галузі, проблема креативного потенціалу вихователя закладу дошкільної освіти досі суттєво не досліджена, що істотно обмежує напрацювання ефективних засобів розробки програм розвитку психотехнік, спрямованих на забезпечення можливостей розвитку особистості для творчого самовиявлення та інноваційної діяльності в галузі освіти. Слід зазначити, що у практиці роботи дошкільних закладів освіти України висновок про характер творчої педагогічної діяльності вихователя надається під час атестації, коли педагогу присвоюється відповідна професійна категорія. Разом з тим, немає чітко виважених критеріїв оцінювання творчої діяльності педагогічних працівників. Під час атестації складаються об'ємні характеристики, які мають, як правило, суттєвий загальний недолік: підбиваючи підсумок педагогічної діяльності вихователя, вони не відображають динаміку творчого зростання педагога, а тому не дають йому порад на майбутнє, не стимулюють до подальшого розвитку своїх творчих можливостей. Разом з тим, існує нагальна потреба у визначенні загального рівня творчої, а також і креативної діяльності вихователя та вивченні динаміки його зміни з метою надання педагогу диференційованої та індивідуальної психолого-педагогічної теоретичної і практичної допомоги.

Отже, розв'язання вказаної проблеми дасть можливість ґрунтовніше підійти до розуміння креативності як властивості цілісної особистості, визначити методи і прийоми добору оптимального комплексу психолого-педагогічних засобів розвитку креативних здібностей вихователя закладу дошкільної освіти.

Значущість і недостатня розробленість теоретичних і прикладних аспектів проблеми обумовили вибір теми дипломної роботи: **«Креативність як чинник професійної успішності вихователя закладу дошкільної освіти»**.

Мета дослідження полягала у теоретичному і емпіричному дослідженні залежності між рівнем розвитку креативного потенціалу вихователя закладу дошкільної освіти та розвитком креативних здібностей його вихованців.

Гіпотеза дослідження. Припускається, що креативність, як цілісне багатокomпонентне утворення особистості, є стрижневим компонентом педагогічних здібностей і провідним фактором успішності педагогічної діяльності.

Для досягнення мети та перевірки гіпотези дослідження поставлено такі **завдання**:

1. Проаналізувати і систематизувати існуючі методологічні й теоретичні підходи до дослідження феномену педагогічної креативності.
2. Обґрунтувати психологічну структуру та розробити комплекс методик дослідження креативного потенціалу вихователя закладу дошкільної освіти та виявити особливості самореалізації педагогів залежно від рівня їх креативного потенціалу.
3. Емпірично дослідити рівень креативного розвитку вихованців досліджуваних педагогів. Проаналізувати взаємозв'язок між педагогічною креативністю та рівнем креативності вихованців дошкільних закладів.
4. Визначити умови, за яких формується креативність педагогів та їх вихованців та встановити чинники, що впливають на розвиток креативності особистості.

5. Розробити та обґрунтувати програму оптимізації креативного потенціалу вихователя закладу дошкільної освіти та запропонувати можливі шляхи її впровадження як засобу підвищення ефективності педагогічної діяльності.

Об'єкт дослідження – креативність як стрижневий компонент педагогічних здібностей.

Предмет дослідження – функції креативності в структурі педагогічної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: основоположні принципи формування особистості дітей дошкільного віку (Ш.Амонашвілі, В.Котирло, А.Макаренко, Ю.Приходько, О.Смірнова, В.Сухомлинський); фундаментальні положення вітчизняної психології про розвиток особистості в діяльності та спілкуванні (І.Бех, Л.Виготський, Г.Костюк, О.Леонт'єв, С.Максименко, С.Рубінштейн, О.Скрипченко); психолого-педагогічні концепції творчого розвитку дошкільників (Л.Божович, М.Боришевський, О.Дусавицький, А.Киричук, Я.Коломінський); ключові положення щодо сутності й функцій креативності у структурі особистості (Д.Богоявленська, В.Дружинін, Т.Кудрявцев, В.Моляко), психологічні засади впровадження в практику навчально-виховної діяльності закладів освіти особистісно-орієнтованих психотехнік (О.Запорожець, Г.Костюк, В.Котирло, С.Кулачківська, С.Ладивір, С.Максименко, О.Музика, Т.Піроженко, Є.Суботський).

Методи дослідження. У процесі реалізації задач дослідження на всіх його етапах використовувались наступні методи:

- *теоретичні:* аналіз, систематизація, узагальнення даних психолого-педагогічної літератури й нормативних документів для розроблення теоретичних підходів до дослідження креативного потенціалу вихователя закладу дошкільної освіти та виявлення особливості самореалізації педагогів залежно від рівня їх креативного потенціалу.
- *емпіричні:* аналіз документації, опитування, анкетування, тестування, експертні оцінки вихователів закладу дошкільної освіти, спрямовані на вивчення креативних здібностей дітей дошкільного віку;

- *кількісної обробки даних*: визначення відсоткових співвідношень та середніх значень, що використовувались для визначення психологічних особливостей когнітивного потенціалу педагогів та когнітивних здібностей вихованців;
- *інтерпретаційні*: якісний аналіз, встановлення структурних зв'язків між компонентами, узагальнення даних, які б забезпечували виявлення умов, за яких формується креативність педагогів та їх вихованців та встановлення чинників, що впливають на розвиток креативності особистості.

Наукова новизна та теоретичне значення отриманих результатів полягають у тому, що: *розроблено психологічну структуру* креативного розвитку особистості, у якій виокремлено компоненти педагогічної креативності (когнітивний, операційний та особистісний), *сформульовано критерії* оцінки професійної діяльності креативного вихователя закладу дошкільної освіти, *визначено рівні сформованості* креативного потенціалу педагогів (високий, середній, низький). *Проведено детальний аналіз* рівня сформованості складових кожного із компонентів педагогічної креативності, що дало можливість визначити їх специфічні прояви у кожного із досліджуваних педагогів. Доведено, що креативні можливості дошкільника визначаються *системою взаємопов'язаних чинників*: природженими задатками, індивідуальними особливостями психічних процесів; творчими вміннями, пов'язаними з природженими задатками та набутим досвідом; спрямованістю на творчу діяльність; характерологічними особливостями. *Визначено основні фактори*, які потрібно враховувати у процесі створення сприятливих умов для розвитку творчих можливостей дошкільників: свідомі мотиви творчої діяльності, необхідність опосередкованого педагогічного управління творчою діяльністю дітей дошкільного віку, склад творчих груп, негативний вплив суперництва і конкуренції. Встановлено, що для вихованців ЗДО рівень креативного потенціалу педагога є досить *вагомим зовнішнім чинником*, який впливає на рівень сформованості їх креативних здібностей.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що запропонована автором комплексна психодіагностична методика і програма оптимізації креативного потенціалу вихователя закладу дошкільної освіти

можуть використовуватися психологами та вихователями ЗДО з метою вивчення й забезпечення психологічних умов розвитку креативного потенціалу педагога та формування креативного потенціалу вихованців.

Теоретичні та експериментальні результати дослідження стануть у нагоді для професійної підготовки майбутніх психологів і педагогів при вивченні навчальних курсів «Психологія творчості», «Дитяча психологія», «Вікова психологія», «Педагогічна психологія», а також у системі післядипломної педагогічної освіти.

Апробація результатів дослідження. Участь у XIX Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії» (Переяслав-Хмельницький, 30 вересня 2019р.)

Участь у Всеукраїнській науково-практичній конференції «Технології виховання і розвитку дітей в умовах сучасного закладу дошкільної освіти» (Кам'янець-Подільський, 23 вересня 2019 р.).

Участь у Міжнародній науково-практичній конференції «Молодь і науковий прогрес» (Кам'янець-Подільський, 15 -16 листопада 2019 р.).

Публікації. Калашник Христина. «Креативність як чинник професійної успішності вихователя закладу дошкільної освіти» // Матеріали XIX Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії». Переяслав-Хмельницький, 2019р. С.116-118.

Калашник Христина. Розвиток креативної особистості в умовах сучасного закладу дошкільної освіти // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Технології виховання і розвитку дітей в умовах сучасного закладу дошкільної освіти». Кам'янець-Подільський, 2019 р. С.75 – 77.

Калашник Христина. Теоретичний аналіз наукових підходів до проблеми креативного потенціалу педагога. // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Молодь і науковий прогрес». Кам'янець-Подільський, 15 - 16 листопада 2019 р. С.25 – 27.

Структура та обсяг дипломної роботи. Структура та обсяг дипломної роботи зумовлені логікою розв'язання поставленої мети дослідження. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Обсяг роботи 105 сторінок, із них 90 основний текст. Робота містить 9 таблиць і 3 додатки.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі представлено результати психологічного дослідження проблеми розвитку креативного потенціалу вихователів закладу дошкільної освіти та виявлення креативних здібностей дітей дошкільного віку, які полягали: у розробленні теоретичних підходів з визначенням понять креативність, творчість, обдарованість та в емпіричному дослідженні впливу креативного потенціалу вихователя на рівень сформованості креативних здібностей дошкільників; у створенні програми оптимізації креативного потенціалу вихователя закладу дошкільної освіти. Це дозволило зробити наступні висновки.

1. Теоретичний аналіз довів, що поняття «педагогічна креативність» у психолого-педагогічній літературі трактується неоднозначно: з точки зору творчого процесу педагога, як критерій якісного становлення особистості вчителя, як виховання і самовиховання творчої особистості. Педагогічне управління креативною діяльністю дитини на ранніх етапах онтогенезу - це один із важливих напрямків діяльності педагога щодо відбору і застосування методів планування, організації, контролю і діагностики навчально-виховного процесу, що сприяє розвитку творчих можливостей дошкільника.

2. Доведено, що розвиток креативного потенціалу дитини дошкільного вікового періоду можливий лише за визначальної й активної ролі дорослих (батьків, вихователів, психологів), основне завдання яких — створити умови для розкриття та реалізації потенційних можливостей з урахуванням індивідуальних особливостей кожної дитини. Креативні можливості дитини визначаються системою взаємопов'язаних чинників: творчими вміннями, пов'язаними з природженими задатками та набутим досвідом; природженими задатками, індивідуальними особливостями психічних процесів; спрямованістю на творчу діяльність; характерологічними особливостями.

3. Визначено основні фактори, які потрібно враховувати у процесі створення сприятливих умов для розвитку творчих можливостей дітей дошкільного віку: свідомі мотиви творчої діяльності, необхідність опосередкованого педагогічного управління творчою діяльністю, негативний вплив суперництва і конкуренції.

4. За результатами емпіричного дослідження виділено компоненти педагогічної креативності (когнітивний, операційний та особистісний), сформульовано критерії оцінки професійної діяльності креативного педагога, визначено рівні сформованості креативного потенціалу педагогів (високий, середній, низький). Проведено детальний аналіз рівня сформованості складових кожного із компонентів педагогічної креативності, що дало можливість визначити їх специфічні прояви у кожного із досліджуваних вихователів.

5. Виявлено, що більшість учителів мають середній рівень сформованості креативного потенціалу за усіма компонентами, а саме: операційний (66,8%), особистісний (83,4%), когнітивний (58,1%). Встановлено, що у більшості педагогів переважно розвинений особистісний компонент (високий рівень розвитку цієї складової мають 24,9% досліджуваних). Найслабше розвинутий когнітивний компонент, його низький рівень зафіксовано у 25,3 % вихователя закладу дошкільної освіти.

6. Результати дослідження індивідуальних особливостей уяви дошкільників показали, що креативні здібності більшої частини досліджуваних є достатньо високими (42,7%), решта досліджуваних мають середній рівень креативних здібностей (36,3%), та зовсім невеликий відсоток дошкільників показали низький рівень творчої уяви і креативних здібностей (21,0%).

7. Встановлено, що у випадках, коли вихователями дітей дошкільного віку є педагоги з високим рівнем креативного потенціалу, то більшість з них (72,9 % досліджуваних) мають високий рівень сформованості креативних здібностей. У педагогів із середнім рівнем креативного потенціалу більшість дітей групи мають середній рівень сформованості креативних здібностей (54,8% досліджуваних). Найбільшу кількість досліджуваних з низьким рівнем сформованості креативних здібностей (76,7 %) виявлено у групах, де педагоги мають низький рівень креативного потенціалу. Отже, для учнів дошкільного віку рівень креативного потенціалу педагога є досить вагомим зовнішнім чинником, який впливає на рівень сформованості їх креативних здібностей.

8. Розроблено зміст програми «Оптимізація креативного потенціалу

вихователя закладу дошкільної освіти», яку доцільно розглядати як складову загальнопедагогічної підготовки педагога з притаманними їй специфічними функціями: діагностичною, когнітивною, процесуальною. Основними критеріями ефективності функціонування програми є: позитивна динаміка рівня сформованості творчої особистості вихованця та рівня творчої педагогічної діяльності вихователя. Підготовку вихователя до педагогічної творчості доцільно здійснювати: в системі вузівської та післядипломної професійної освіти. Для реалізації теоретичної моделі педагогічної творчості у процесі психолого-педагогічної підготовки вихователя закладу дошкільної освіти необхідно розкрити значення змісту кожного компонента моделі та змістоутворюючих його частин.

Виконане дослідження не охоплює всіх аспектів проблеми розвитку креативного потенціалу вихователя закладу дошкільної освіти. Перспективна її розробка може відбуватись у таких напрямках як: вивчення психологічних умов розвитку креативного потенціалу педагога, формування креативного потенціалу дітей дошкільного віку, розробка моделі психолого-педагогічного консультування щодо діагностики та оптимізації креативного потенціалу вихователя закладу дошкільної освіти у системі післядипломної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Августин Волошин: освітня діяльність та педагогічні погляди // Рідна школа. 2014. №4. С.75–78.
2. Алексеева М. І. Взаємодія батьків і дітей в сім'ї як виховний чинник // Розвиток ідей Г. Костюка в сучасних психологічних дослідженнях: [Наук. записки ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка]. Київ, 2010. Вип. 20. Ч. 1. С. 24-30.
3. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія, теорія: Підручник. Київ : Либідь, 2009. 560 с.
4. Амонашвілі Ш.А. Психологічні основи педагогіки співробітництва. Рівне : Волинські обереги, 2014. 138 с.
5. Ананьев Б.Г. Психология личности. Самара : Изд. дом «Барах-М», 2010. С. 52-73.
6. Андрієвська В.В. Психологія творчої праці вчителя / Творчість учителя іноземної мови / Київ. Ун-т наук. і пед. знань; За ред. М.Я.Дем'яненка. Київ : Вища школа, 2008. С.27–36.
7. Аникеева Н.П. Учителю о психологическом климате в коллективе. Москва : Просвещение, 2013. С. 24-26.
8. Антонов А. В. Психология изобретательского творчества. Київ : Вища шк., 2008. 176 с.
9. Берк Л. Развитие ребенка. СПб. : Питер, 2016. С. 954 – 962.
10. Бех І. Д. Виховання особистості. Київ : Либідь, 2013. 344 с.
11. Бутянова М.Р. Работа психолога в начальной школе. Москва : Генезис, 2011. 352 с.
12. Бодалев А. А. Восприятие и понимание человека человеком. Минск : Народна асвета, 2011. С. 35-36.
13. Божович Л. И. Этапы формирования личности в онтогенезе // Вопросы психологии. 2009. № 2. С. 49-51.
14. Боришевский М.И. Развитие нравственных убеждений школьников. Київ : Рад. школа, 1989. 181 с.

15. Ващенко Г. Загальні методи навчання: Підручник для педагогів. Київ : Всеукраїнське пед. товариство ім. Г. Ващенка, 2015. 410 с.
16. Возрастные и индивидуальные особенности младших подростков. [ред. Д.Б.Ельконина, Т.В.Драгуновой] Минск : Народна асвета, 2007. С. 317.
17. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація. Київ : ВЦ «Академія», 2006. 216 с.
18. Выготский Л.С. Детская психология // Собр. Соч.: В 6т. Москва : Педагогика, 2014. Т.4. 328 с.
19. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психологические очерки: Кн. для учителя. Москва : Просвещение, 2011. 93 с.
20. Гильбух Ю.З. Умственно одаренный ребенок: Психология, диагностика, педагогика. Київ : РОВО «Укрвузполіграф», 2013. 83 с.
21. Горбатов Н.С. Практикум по психологическому исследованию: Учеб. Пособие. Самара : Издательский дом «БАРАХ-М», 2013. С. 16-17.
22. Давидов В.В. Психічний розвиток молодших школярів. Київ : Кондор, 2015. 160 с.
23. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. пос. Київ : Академвидав, 2004. 352с.
24. Дуткевич Т.В., Психологія творчості: Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : Друк ПП Буйницький О.А., 2016. 208 с.
25. Загвязінський В. Педагогічна творчість учителя. Київ : Кондор, 2009. 159 с.
26. Запорожец А. В. Психологическое развитие ребёнка: [изб. психол. труды в 2 т]. Москва : Педагогика, 2006. Т. 2. 296 с.
27. Ефимов М.Л. Биологические особенности и творчество. Алма-Ата : Наука, 2011. 168с.
28. Іванчук М.Г. Особливості міжособистісної взаємодії в організації навчальної діяльності молодших школярів // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук пр. вип 516. Педагогіка і психологія. Чернівці: Рута, 2010. С. 27-36.
29. Іонова О.М. Науково-педагогічні основи навчально-виховного процесу в

- сучасній школі за ідеями Вальдорфської педагогіки: Автореф. дис. 13.00.01. – Київ, 2010. 36 с. / Ін-т педагогіки АПН України.
30. Кабаченко Т.С. Психология в управлении человеческими ресурсами. Рига : НПЦ «Експеримент», 2003. 400 с.
  31. Кан-Калик В.А. Дитина і суспільство. Рівне : Волинські обереги, 2009. 269 с.
  32. Карамушка Л.М. Психологічні основи управління в системі середньої освіти: Навч. Посібник. Київ : Ін-т змісту та методів навчання, 2013. 180 с.
  33. Кларин М.В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии (Анализ зарубежного опыта). Рига : НПЦ , 2002. 180 с.
  34. Клепіков О.І. Основи творчості особистості. Київ : Вища школа, 2012. 295 с.
  35. Клименко В.В. Психологія наукової творчості. Київ : Вища школа, 2001. 84 с.
  36. Коваленко А.Б. Психологія розуміння творчих задач. Київ : Либідь, 2015. 134 с.
  37. Коломінський Н.Л. Психологія педагогічного менеджменту. Київ : МАУП, 2011. 176 с.
  38. Коломинский Я. Л. Социально-психологическая характеристика детских коллективов. К проблеме общих и возрастных закономерностей взаимоотношений между сверстниками // Вопросы психологии. 2003. № 3. С. 31-40.
  39. Коменский Ян Избранные педагогические сочинения: В 2т. Минск : Народна асвета, 2002, Т. 1. 656 с.
  40. Кон І.С. Дитина і суспільство. Рівне : Волинські обереги, 2009. 269 с.
  41. Коробко С.Л., Коробко О.І. Робота психолога з молодшими школярами: Методичний посібник. Київ : Літера ЛТД, 2006. 416 с.
  42. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психологічний розвиток особистості. Київ : Радянська школа, 1989. 280 с.
  43. Котырло В. К., Ладывир С. А. Мотивы взаимоотношений взрослых и детей. Москва : Просвещение, 2009. С. 121 – 129.
  44. Кравцова О.О. Психологічні проблеми творчої особистості. Рівне : Волинські

- обереги, 2013. 152 с.
45. Кучерявий О.Г. Педагогіка і психологія дитячої творчості (аспект самоформування вмінь організовувати творчість дітей). Київ : Вища шк., 2008. 155 с.
  46. Леонтьев А. Н. Общение как объект психологического исследования // Методические проблемы социальной психологии. Москва : Наука, 2005. С. 106-124.
  47. Ложкин Г.В., Повякель Н.І. Практическая психология. Київ : МАУП, 2012. 256 с.
  48. Ломов Б. Ф. Общение и деятельность // Психологические проблемы социальной регуляции поведения. Москва : Наука, 2006. С. 70-77.
  49. Любар О.О. Історія української школи і педагогіки: Навчальний посібник. Київ : Т-во „Знання”, КОО, 2003. 450 с.
  50. Люблинська Г.О. Дитяча психологія. Київ : Вища школа, 2014. 354 с.
  51. Макаренко А. С. Методика організації виховного процесу: організаційна будова колективу. Вибрані твори [у 7 т.]. Київ : Вища школа, 2004. Т. 5. 483 с.
  52. Максименко С. Д. Психологія в соціальній та педагогічній практиці. Київ : Наукова думка, 2008. 224 с.
  53. Малафійк І. В. Урок в сучасній школі. Київ : Альфа, 2004. С. 74.
  54. Матюхина М.В., Т.С. Михальчик, К.Т.Патрина. Психология младшего школьника: Учебно-методическое пособие. Москва : Просвещение, 2011. 207 с.
  55. Матюшкин А. М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении. Москва : Прогресс, 2004. 240 с.
  56. Мерлин В.С. Личность как предмет психологического исследования: Уч. пособие к спецкурсу. Пермь : ПГПИ, 2009. 110 с.
  57. Митник О. Роль психологічних знань у збереженні психічного здоров'я молодших школярів // Початкова школа. 2006. №7. С.10-12.
  58. Моляко В.А. Е.И. Кульчицкая, НИ.Литвинова. Психология детской

- одарённости. Київ : Общество «Знание», 2008. 82 с.
59. Моляко В.А. Психологическое изучение творческой личности. Київ : Об-во «Знание», 2008. 27 с.
  60. Москаленко В.В. Психологія соціального впливу. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 448 с.
  61. Мусатов С.О. Психологічний вимір педагогічної комунікації // Педагогіка і психологія. 2014. №2. С. 57-64.
  62. Немов Р.С. Психология: учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений: Кн.3. Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики. Москва : Гуманит.изд.центр ВЛАДОС, 2005. С.164 – 167.
  63. Непомнящая Н. І. Становлення особистості дитини 6-7 років. Рівне: Волинські обереги, 2012. 160 с.
  64. Обозов Н.Н. Психология межличностных отношений. Київ : Изд-во «Лыбидь» при Киев. ун-те, 2000. 192 с.
  65. Онисюк О.А. Особливості особистісного розвитку молодших школярів / О.А.Онисюк // Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. „Педагогічна теорія та педагогічний досвід: перспективи і розвиток”. Луцьк: Ред.– вид. відділ „Вежа” Волин. держ. ун-ту імені Лесі Українки. 2005. С.16-18.
  66. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія управління: посібник. Київ : Академвидав, 2013. 568 с.
  67. Паламарчук В.Ф. Як виростити інтелектуала: Посібник для вчителів і керівників шкіл. Тернопіль : Навчальна книга, 2010. 151 с.
  68. Педагогічна майстерність: Підручник. За ред. І.А. Зязюна. Київ : Вища школа, 2011. 349 с.
  69. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: Монографія / С.О.Сисоєва, А.М. Алексюк, П.М. Воловик, О.І. Кульчицька, Л.Є. Сігаєва, Я.В. Цехмістер. За ред. С.О. Сисоєвої. Київ : ВІПОЛ, 2009. 502 с.
  70. Пилипенко Л. Особливості взаємовідносин між учнями молодших класів // Початкова школа. 2007. № 1. С. 13-17.

71. Побірченко Н.А. Партнерство. Уроки для дітей 6-11 років: Посібник. Київ : Педагогічна думка, 2006. 108 с.
72. Пономарьов Я. Психологія творчості. Київ : Педагогічна думка, 2001. 280 с.
73. Поташник М.М. Педагогическое творчество: проблемы развития и опыт: Пособие для учителя. Київ : Рад.школа, 1989. 187 с.
74. Прийменко О. Вплив сім'ї на успішне навчання дитини // Початкова школа. – 2006. №3. С. 52-55.
75. Приходько Ю.О. Формування позитивних взаємин у дитячому колективі. Київ : Радянська школа, 1987. 127 с.
76. Психологические проблемы социальной регуляции поведения / Под. ред. Е.В.Шорохова, М.И.Бобнева. Москва : Наука. 1996. 368 с.
77. Психологічний словник / За ред. А. В. Петровський, М. Г. Ярошевський. Київ : Магістр-S, 2009. С. 224.
78. Психологический словарь / Под ред. В. В. Давыдов, А. В. Запорожец, Б. Ф. Ломов. Москва : Педагогика, 2003. 448 с.
79. Рабочая книга школьного психолога / Под ред. И.В.Дубровиной. Москва: Просвещение, 2011. 303с.
80. Развитие творческой активности школьников / За ред. А.М. Матюшкина. Київ : Педагогічна думка, 2006. 160 с.
81. Рибалка В. В. Психологія розвитку творчої особистості. Київ : ІЗМН, 2006. 235с.
82. Розвиток пізнавальних процесів дитини / За ред. С. Максименко, В. Маценко, О. Главник. Київ : Мікрос-СВС, 2013. 112 с.
83. Розвиток творчих здібностей дітей: Метод. рек. / За ред. Л. В. Карпенко. Суми : Університетська книга, 2010. 54 с.
84. Роменець В.А. Психологія творчості / В.А.Роменець – Київ : Либідь, 2011. – 288с.
85. Рубінштейн С.Л. Основи загальної психології. Київ : Караван, 2009. 720 с.
86. Семиченко В.А. Проблемы мотивации и деятельности человека. Київ : Миллениум, 2004. 521 с.

87. Семиченко В.А. Психология социальных отношений. Київ : Магістр-S, 2009. 168 с.
88. Сергєєнкова О.П. Психолого-педагогічні орієнтири професійного становлення майбутнього вчителя // Актуальні проблеми психології / За ред. академіка С.Д. Максименка. Київ : Главник, 2008. Том X., Ч. 8 С. 541 – 547.
89. Сингаївська С.І. Розвиток прогнозування та саморегуляції моральної поведінки молодших школярів // Система цінностей як регулятор педагогічної взаємодії. Київ-Дрогобич : Відродження, 2004. С.176-179.
90. Синиця І.О. З чого починається педагогічна майстерність. Київ : Рад. школа, 1989. 78 с.
91. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості вчителя: Навчальний посібник. Київ : ІСДОУ, 2013. 112 с.
92. Сисоєва С. О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня. Київ : Полпрофкнига, 2006. 405 с.
93. Скрипченко О. В. Принципи розробки методів психолого-педагогічного вивчення школярів // Педагогіка і методика. 1994. Вип. 9. С. 3-17.
94. Соколова І.В. Нариси з історії розвитку педагогічної думки: Навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2013. 308 с.
95. Столяренко О., Чайковська О. Вікова психологія : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : Медобори, 2016. 252 с.
96. Столяренко О. Психологія : Практикум. Навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори – 2006», 2012. 224 с.
97. Столяренко О. Психологія особистості. Навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 280 с.
98. Столяренко О. Зарубіжні теорії особистості : навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори – 2006», 2015. 126 с.
99. Столяренко О., Бабюк Т. Методи психолого-педагогічного дослідження : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2019. 142 с.
100. Страницька І. Локалізація стартів на життєвому шляху творчої особистості //

- Психологія і суспільство. 2012. № 2. С. 149 – 155.
101. Стельмахович М.Г. Народна педагогіка. Київ : Рад.школа, 1989. 312 с.
  102. Сухомлинський В. О. Вибрані твори у 5 т. Київ : Радянська школа, 1986. Т. 2. 319 с.
  103. Терлецька Л. Психологічні властивості учнів початкових класів. Психолог на педраді. Бібліотека «Шкільного світу». Київ : Редакції загальнопедагогічних газет, 2003, С. 48.
  104. Третьяченко В.В. Л.В.Вереїна, П.П.Скляр. Психологія ділового спілкування. Луганськ : Вид-во «Глобус», 2015. 268 с.
  105. Українська педагогіка в персоналіях: У 2 кн. Кн.1: Навч. посібник / За ред. О.В. Сухомлинської. – Київ : Либідь, 2005. – 624 с.
  106. Ушинський К. Д. Вибрані твори. Київ : Рад. школа, 1989. Т. 2. С. 201-204.
  107. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Київ : Видавничий центр „Академія”, 2002. 528с.
  108. Флейк-Хобсон К, .Е. Робинсон, П. Скин. Развитие ребенка и его отношений с окружающими [пер. с англ. / ред. Л.Винокурова]. Дрогобич: Відродження, 2008. 392 с.
  109. Фридман Л.М. Психологический справочник учителя. Москва : Просвещение, 2010. 287с.
  110. Шаграева О.А. Детская психология: Теоретический и практический курс: Учеб. пособие для студ.высш. учеб.заведений. Київ : Науковий світ, 2001. 368 с.
  111. Эльконин Д. Б. Детская психология. Москва : Наука, 2012. 328 с.
  112. Ярмаченко М.Д. Від Я.А.Коменського до А.С.Макаренка і В.О.Сухомлинського // Педагогіка і психологія. 2000. №4. С.5-13.